

مقدمه ناشر

یک مطالعه تازه نشان داده است که سگ‌های وحشی آفریقایی با عطسه کردن برای تصمیم‌گیری‌های جمعی رأی‌گیری می‌کنند. زندگی اجتماعی حتی بین حیوانات نتایج جالبی دارد، از جمله همین خبر بالا که چند روز پیش خبرگزاری‌های دنیا مخابره کردن. احترام گذاشتن به نظر دیگران، احساس همدردی کردن، تقسیم کارهای سخت و هزارتا چیز دیگر از فواید زندگی اجتماعی. یکی از فایده‌های لذت‌بخش زندگی جمعی اینست که یاد می‌گیریم به خاطر کارای خوب، قدردان هم باشیم و از هم تشکر کنیم: ممنون از مؤلفین باسواد و خوش‌قلم این کتاب خانم‌ها حبیبه صالح‌نژاد و فرشته انصاری که الحق و الانصاف خیلی کارشون درسته. مرسی از خانم سیده مریم طاهری که از اول خلقت این کتاب هم قدم مؤلفا بوده و همین الان هم توی اتاق بغلی داره نسخه نهایی شده این کتاب رو چک می‌کنه.

سپاس بی‌کران از همکارای واحد تولید خیلی‌سبز که لابه‌لای کارای انتشارات، روز و شبشون رو گم کردن و باز هم مسئولانه تلاش می‌کنن.

شما هم این کتاب رو بخونید و کیف کنید و به جون همه کسایی که این کتاب رو نوشتن و آماده کردن دعا کنید.

خدا خیرتون بده.

مقدمه مؤلفان

«جامعه وقتی فرزاندگی و سعادت می‌یابد که خواندن، کار روزانه‌اش باشد.»

کتاب جامعه‌شناسی یازدهم دارای مفاهیم و مباحث متنوع و بسیاری است که به صورت زنجیره‌ای به هم متصل‌اند، به این معنا که هر درس از هر فصل، مقدمه‌ای برای درس بعدی و نتیجه‌ای برای درس قبلی است. بنابراین، یادگیری صحیح به شرطی انجام می‌شود که دروس را در یک توالی منطقی مطالعه کنید. توصیه می‌شود از حفظ کردن پرهیز کنید، زیرا تا مطالب و مفاهیم تفهیم نشوند، برای ادامه مطالعه و لذت بردن از مباحث، انگیزه‌ای نخواهید داشت. تلاش ما در این کتاب کمک‌درسی بر این بوده است که مطالب کتاب جامعه‌شناسی ۲ به صورت طبقه‌بندی و قابل فهم‌تر در اختیار شما قرار بگیرد، ولی فراموش نکنید هیچ‌گاه هیچ کتاب کمک‌آموزشی نمی‌تواند جایگزین کتاب اصلی باشد. بنابراین، توصیه ما به شما این است که هر دو کتاب را توأمان مطالعه کنید. نکته مهم دیگری که حتماً باید به آن توجه کنید این است که با مباحثه کردن پیرامون کتاب و حتی مطالب بیشتر بدانییم و بخوانیم در کلاس درس، فضای کلاس خود را پرشور و نشاط کنید و نسبت به برنامه‌هایی مثل اخبار و میزگردهای فکری در خصوص مباحث اجتماعی که در تلویزیون پخش می‌شود، حساسیت بیشتری نشان دهید و با دیدن این برنامه‌ها و تطابق آن‌ها با مفاهیم کتاب، سطح اطلاعات و دانش علمی‌تان را افزایش دهید. نکته دیگر این‌که برای فهم بهتر این کتاب لازم است دروس کتاب جامعه‌شناسی ۱ را یک بار، حتی اگر شده به صورت گذرا و سریع، مرور کنید؛ زیرا بسیاری از مفاهیم کتاب قبلی، پایه مطالعه در کتاب فعلی است.

قبل از مطالعه و استفاده از این کتاب درسی به نکات زیر توجه کنید:

- ❶ در کتاب حاضر برخی از قسمت‌ها، البته به طور محدود، به صورت گپ‌فودمانی و با قلم B.kamran برای تلطیف مباحث و نیز ارتباط هر چه بیشتر شما با مباحث در نظر گرفته شده است.
- ❷ هر درس با متن اصلی کتاب شروع می‌شود. در این بخش همه مطالب به دقت تقسیم‌بندی و طبقه‌بندی شده‌اند تا چشم شما راحت‌تر بتواند مطالب را بیابد و درک مطالب نیز آسان شود.
- ❸ تعداد بسیار محدودی از بیشتر بدانییم‌های کتاب اصلی، به دلیل ارزش علمی بالا و کمک به درک تحلیلی شما، انتخاب و در متن اصلی قرار داده شده‌اند.
- ❹ برای هر درس مجموعه سؤال‌هایی طراحی شده که متنوع‌اند و کل یک درس را دربر گرفته‌اند. شما نمی‌توانید خطی از کتاب را پیدا کنید که مورد پرسش و سؤال قرار نگرفته باشد (به جز مطالب پاورقی و بیشتر بدانییم‌ها). بنابراین، با خواندن این سؤال‌ها می‌توانید سطح علمی خود را افزایش دهید و میزان یادگیری خود را محک بزنید. این مجموعه سؤال‌ها عبارت‌اند از: سؤال‌های درست و نادرست، جاخالی، کوتاه‌پاسخ و بلندپاسخ و تمام این سؤال‌ها دارای پاسخ‌نامه هستند که بعد از سؤال‌ها قرار گرفته‌اند.
- ❺ فعالیت‌های کتاب درسی هر درس به همراه پاسخ آن‌ها در هر درس قرار گرفته است.
- ❻ خلاصه دروس مبحث دیگری است که در بخش‌های انتهایی کتاب، قرار گرفته‌اند. برای این‌که بتوانید یک دیدگاه کلی نسبت به کتاب پیدا کنید و با سرعت آن را مطالعه کنید، توصیه می‌کنیم این بخش را بخوانید.
- ❼ برای این‌که بتوانید در آزمون‌های مرحله اول (دی‌ماه) و دوم (خرداد) نمرات خوبی بگیرید به بخش مشاوره امتحان که قبل از مجموعه سؤال‌های نیم‌سال اول و دوم قرار گرفته است، مراجعه کنید و آن را به دقت بخوانید.
- ❽ آزمون نیم‌سال اول شامل ۸ درس کتاب است و برای آن دو نمونه سؤال قرار داده‌ایم. آزمون نیم‌سال دوم نیز شامل ۱۵ درس کتاب است و برای آن چهار نمونه سؤال قرار داده‌ایم. این سؤال‌ها دقیقاً در انتهای این کتاب جای‌گذاری شده‌اند. توصیه می‌کنیم پس از مطالعه کتاب، خود را با این نمونه سؤال‌ها محک بزنید و سپس براساس بارم و پاسخ‌نامه‌ای که در اختیارتان قرار داده‌ایم، برگه خود را تصحیح کرده و نمره خود را ثبت کنید. بدین ترتیب متوجه خواهید شد که آیا درس‌ها را خوب خوانده‌اید یا خیر.

مسئله این نیست که فرد کتاب چه قدر گرون تموم می‌شه،

مسئله اینه که اگر کتاب نفونی، چه قدر برات گرون تموم می‌شه!

«سربلندی و موفقیت شما را از خداوند مهربان فواستاریم.»

دوستان اران شما، هیبه صالح‌نژاد و فرشته انصاری

فهرست

فصل ۱: فرهنگ جهانی

- ۹۰ درس دهم: جنگ‌ها و تقابل‌های جهانی
- ۹۵ سؤال‌های امتحانی
- ۹۸ درس یازدهم: بحران‌های اقتصادی و زیست‌محیطی
- ۱۰۲ سؤال‌های امتحانی
- ۱۰۵ درس دوازدهم: بحران‌های معرفتی و معنوی
- ۱۱۰ سؤال‌های امتحانی

درس اول: جهان فرهنگی

- ۷ سؤال‌های امتحانی
- ۱۲ درس دوم: فرهنگ جهانی
- ۱۶ سؤال‌های امتحانی
- ۲۱ درس سوم: نمونه‌های فرهنگ جهانی ۱
- ۲۴ سؤال‌های امتحانی
- ۲۸ درس چهارم: نمونه‌های فرهنگ جهانی ۲
- ۳۲ سؤال‌های امتحانی
- ۳۶

فصل ۴: بیداری اسلامی و جهان جدید

- ۱۱۴ درس سیزدهم: سرآغاز بیداری اسلامی
- ۱۱۹ سؤال‌های امتحانی
- ۱۲۳ درس چهاردهم: انقلاب اسلامی ایران؛ نقطه عطف بیداری اسلامی
- ۱۲۸ سؤال‌های امتحانی
- ۱۳۲ درس پانزدهم: افق بیداری اسلامی
- ۱۳۹ سؤال‌های امتحانی
- ۱۴۳ پاسخ‌های سؤال‌های امتحانی
- ۱۷۰ خلاصه درس‌ها
- ۱۸۹ مشاوره شب امتحان
- ۱۹۱ آزمون‌های نیم‌سال اول و دوم

فصل ۲: فرهنگ معاصر غرب و نظام نوین جهانی

- ۴۰ درس پنجم: باورها و ارزش‌های بنیادین فرهنگ غرب
- ۴۵ سؤال‌های امتحانی
- ۴۹ درس ششم: چگونگی تکوین فرهنگ معاصر غرب
- ۵۵ سؤال‌های امتحانی
- ۵۹ درس هفتم: جامعه جهانی
- ۶۴ سؤال‌های امتحانی
- ۶۹ درس هشتم: تحولات نظام جهانی
- ۷۶ سؤال‌های امتحانی

فصل ۳: چالش‌های جهانی

- ۸۱ درس نهم: جهان دوقطبی
- ۸۶ سؤال‌های امتحانی

مقدمه دانش‌آموزان عزیز، در این درس می‌فوییم در مورد فرهنگ جهانی و ویژگی‌های اون صحبت کنیم. به نظر شما آیا همه فرهنگ‌ها می‌تونن جهانی بشن؟ چه فرهنگ‌هایی می‌تونن جهانی بشن؟ قبل از این‌که به این سؤال جواب بدیم باید به مقدمه کوتاه رو درباره فرهنگ‌های مختلف با هم دیگه مرور کنیم. شما می‌دونین که در طول تاریخ، فرهنگ‌های مختلفی به وجود اومدن. بعضی از این فرهنگ‌ها از بین رفتن و بعضی‌هاشون موندن. برای این‌که بهتر این بحث رو پیش ببریم به جدول زیر به نگاهی بندازین.

تفاوت فرهنگ‌های مختلف از نظر گستره جغرافیایی و تداوم تاریخی

فرهنگ‌های مختلف، گستره جغرافیایی و تداوم تاریخی یکسانی ندارند:

- گاه در طول زمان در یک سرزمین واحد، فرهنگ‌های متفاوتی پدید می‌آیند. (مثلاً ایرانیان در دوره‌های مختلف تاریخی، فرهنگ‌های متفاوتی داشته‌اند.)
- گاه در زمان واحد در سرزمین‌های متعدد، فرهنگ‌های گوناگونی به وجود می‌آیند. (مثلاً در قرن بیست و یکم (۲۱)، فرهنگ جامعه ایران متفاوت از فرهنگ جامعه ژاپن است.)

برخی از فرهنگ‌ها عمری کوتاه دارند و برخی مدتی طولانی دوام می‌آورند:

مثلاً فرهنگ دینی مانوی و مزدکی در ایران عمر کوتاهی داشت، ولی فرهنگ مسیحیت و فرهنگ اسلامی، طولانی‌تر و بادوام‌تر هستند.

برخی از فرهنگ‌ها در مناطقی محدود به وجود می‌آیند و از مرزهای جغرافیایی خود عبور نمی‌کنند، ولی برخی دیگر گسترش بسیاری دارند: مثلاً فرهنگ جوامع قبیله‌ای در محدوده خاصی شکل گرفته و به جاهای دیگر منتقل نشده است اما فرهنگ مسیحیت و فرهنگ اسلامی ظرفیت انتقال به جوامع مختلف را داشته‌اند.

نه تنها فرهنگ‌ها، بلکه عناصر و اجزای فرهنگ‌ها نیز این‌گونه‌اند؛ برخی از عناصر فرهنگی، تداوم تاریخی و گسترش جغرافیایی بیشتری دارند و برخی این‌گونه نیستند.

مثلاً سالیان متمادی است که مراسم عید نوروز در برخی از مناطق جهان چون ایران، تاجیکستان، افغانستان، پاکستان و ... برپا می‌شود، اما بعضی از آداب و رسوم قومی، فقط در محدوده زندگی اجتماعی قوم خاصی باقی می‌ماند.

۱- چه فرهنگ‌هایی جهانی می‌شوند؟

دانش‌آموزان عزیز، به بار دیگه بهتون یادآوری می‌کنیم که فرهنگ‌ها متنوع‌اند و این تنوع به عقاید و ارزش‌های اساسی و کلان آن‌ها برمی‌گردد؛ یعنی روح و شالوده فرهنگ‌ها متنوعه. بنابراین فرهنگ‌ها از نظر گستره جغرافیایی (در چه مناطقی از جهان شکل گرفتن و گسترش یافتن) و تداوم تاریخی (دوام دارن یا نابود شدن) نیز متنوع‌اند. تعریف فرهنگ جهانی: فرهنگی که از مرزهای جغرافیایی و قومی عبور می‌کند و در جهان گسترش می‌یابد، فرهنگ جهانی است.

فرهنگ‌هایی که عقاید و ارزش‌های آن‌ها مربوط به قوم و منطقه خاصی است از محدوده قومی و منطقه‌ای خود فراتر نمی‌روند و جهانی نمی‌شوند، مگر این که نسبت به سایر اقوام و مناطق، نگاه سلطه‌جویانه داشته باشند.

فرهنگ‌هایی که ظرفیت جهانی شدن دارند دو گونه‌اند:

(این‌گونه فرهنگ‌ها در طول تاریخ وجود داشته‌اند و از مرزهای جغرافیایی فودشون عبور کردند و به سوی جهانی شدن گام برداشتن.)

<ul style="list-style-type: none"> فرهنگی است که عقاید، ارزش‌ها و یا هنجارهای آن متعلق، به قوم، منطقه یا گروه خاصی است ولی نگاه سلطه‌جویانه دارد. چنین فرهنگی با عبور از مرزهای جغرافیایی خود، جهان را به دو منطقه مرکزی و منطقه پیرامونی تقسیم می‌کند و منطقه مرکزی، منطقه پیرامونی را به خدمت می‌گیرد. 	
<p>مثال ۱: فرهنگ صهیونیسم آرمان‌ها و ارزش‌های خود را متوجه مثال ۲: فرهنگ سرمایه‌داری که کانون ثروت و قدرت را مورد نژاد خاصی می‌داند و با رویکرد دنیوی خود، دیگران را در توجه قرار می‌دهد و کشورهای دیگر را در پیرامون آن به خدمت آن نژاد به کار می‌گیرد.</p> <div style="display: flex; justify-content: space-around;"> </div>	گونه اول
<ul style="list-style-type: none"> فرهنگی است که عقاید، ارزش‌ها و هنجارهای آن، در خدمت گروه و قوم خاصی نیست و سعادت همه انسان‌ها را دنبال می‌کند. این فرهنگ از عقاید و آرمان‌های مشترک انسانی سخن می‌گوید. <p>مثال: فرهنگ اسلام</p> <div style="display: flex;"> </div>	گونه دوم

تعریف دو فرهنگ سلطه و فرهنگ حق:

فرهنگ استکبار: فرهنگی که تسلط یک قوم، جامعه یا گروهی خاص را بر دیگران به دنبال می‌آورد و دیگر اقوام، جوامع و گروه‌ها را به ضعف و ناتوانی می‌کشد، فرهنگ «سلطه یا استکبار» نام دارد.

دوستان عزیز در درس پانزدهم کتاب جامعه‌شناسی دهم با یکی از اندیشمندان جوان اسلام به نام فارابی و گوشه‌ای از اندیشه‌های اجتماعی او آشنا شدیم. فارابی جوامع و حکومت‌ها را به انواع مختلفی تقسیم کرده، در این درس با ویژگی اصلی مدینه فاسقه آشنا می‌شوید.

فرهنگ حق: فرهنگی که عقاید، ارزش‌ها، هنجارها و رفتارهای آن مطابق نیازهای فطری باشد، فرهنگ حق است.

مدینه فاسقه: فارابی جامعه‌ای را که عقاید و ارزش‌های آن حق باشد اما هنجارها و رفتارهای آن موافق و همسو با حق نباشد، مدینه فاسقه می‌نامد.

گفت‌وگو کنید

درباره نمونه‌های تاریخی فرهنگ‌هایی که عقاید و ارزش‌های آن‌ها با هنجارها و رفتارهایشان سازگار نیست، گفت‌وگو کنید.

پاسخ (الف) حکومت امویان و عباسیان: در این حکومت‌ها حاکمان عرب تظاهر به دینداری می‌کردند. آن‌ها در ظاهر به پیامبر اسلام ﷺ و قرآن علاقه نشان می‌دادند، ولی در عمل هیچ نشانی از دینداری نداشتند و به ترویج اشرافی‌گری می‌پرداختند. اقدامات یزید علیه امام حسین علیه السلام و مأمون عباسی علیه امام رضا علیه السلام از مصادیق بارز آن است.

(ب) مسیحیت قرون وسطی: در این دوره اربابان کلیسا در ظاهر به تبلیغ آیین مسیحیت مبادرت داشتند، ولی در عمل به اسم خدا و عیسی مسیح دست به کارهای ناشایست زیادی می‌زدند، از جمله دریافت پول و سرکشیه کردن مردم به بهانه خریدن گناهان و پاک‌گرداندن آن‌ها.

(پ) نظام سیاسی لیبرال دموکراسی: در این نظام بر اصل آزادی انسان‌ها و رعایت حقوق بشر تأکید می‌شود، اما در عمل حقوق بسیاری از ملت‌ها توسط این نظام‌ها پایمال می‌گردد که از آن به تناقض یا پارادوکس سیاسی یاد می‌کنیم، مثل حمله آمریکا به کشورهای ضعیف عراق و افغانستان و به یغما بردن ثروت ملی آن‌ها به نام انسان‌دوستی و به بهانه کمک به ملت‌های ضعیف.

انواع فرهنگ‌ها براساس قابلیت جهانی شدن	نمونه‌ها	پیامد
دارای ارزش عام و جهان‌شمول	فرهنگ اسلام	این فرهنگ سعادت همه انسان‌ها را دنبال می‌کند و از عقاید و آرمان‌های مشترک انسانی صحبت می‌کند.
دارای ارزش‌های قومی و قبیله‌ای با نگاه سلطه‌جویانه	فرهنگ صهیونیسم	این فرهنگ نژاد خاصی را مورد توجه قرار می‌دهد و با رویکرد دنیوی خود، دیگران را در خدمت به آن نژاد به کار می‌گیرد.
دارای ارزش‌های قومی و قبیله‌ای بدون نگاه سلطه‌جویانه	فرهنگ اسکیموها	این فرهنگ به دنبال تسلط بر یک قوم یا جامعه خاص نیست؛ بنابراین سبب ضعف و ناتوانی سایر جوامع نخواهد شد.

حالات و بگو: گزینه مناسب را انتخاب کنید.

- ۱- فرهنگ‌های مختلف، گستره جغرافیایی و تداوم تاریخی ندارند.
 - الف) یکسانی
 - ب) متفاوتی
- ۲- در طول زمان در سرزمینی واحد
 - الف) فرهنگ‌های مشابهی پدید می‌آیند.
 - ب) فرهنگ‌های متفاوتی پدید می‌آیند.
- ۳- فرهنگی که تداوم تاریخی بالایی دارد ولی گستره جغرافیایی وسیعی ندارد:
 - الف) فرهنگ اینکاها
 - ب) فرهنگ مسیحیت
 - پ) فرهنگ ژاپن
- ۴- فرهنگ‌های قومی و منطقه‌ای جهانی نمی‌شوند، مگر این که
 - الف) سعادت همه انسان‌ها را دنبال کنند.
 - ب) نگاه سلطه‌جویانه به سایر اقوام و مناطق داشته باشند.
- ۵- فرهنگی که نژاد خاصی را مورد توجه قرار می‌دهد:
 - الف) صهیونیسم
 - ب) سرمایه‌داری
- ۶- ویژگی نظام سرمایه‌داری:
 - الف) در خدمت گروه و قوم خاصی نیست.
 - ب) توجه کردن به کانون ثروت و قدرت
- ۷- فرهنگی که دیگر اقوام و جوامع را به ضعف و ناتوانی می‌کشاند:
 - الف) فرهنگ سلطه یا استکبار
 - ب) مدینه فاسقه
- ۸- جامعه‌ای که از نظر فارابی عقاید و ارزش‌های آن حق باشد اما هنجارها و رفتارهای آن موافق با حق نباشد:
 - الف) مدینه ضالّه
 - ب) مدینه فاسقه
- ۹- فرهنگی که عقاید، ارزش‌ها، هنجارها و رفتارهای آن مطابق نیازهای فطری باشد.
 - الف) فرهنگ حق
 - ب) فرهنگ معنوی

پاسخ: ۱- الف // ۲- ب // ۳- پ // ۴- ب // ۵- الف // ۶- ب // ۷- الف // ۸- ب // ۹- الف

۲- فرهنگ جهانی مطلوب چه ویژگی‌هایی دارد؟

عقاید و ارزش‌های فرهنگ جهانی باید عقاید و ارزش‌های مشترک انسانی باشد که از آن‌ها به عقاید و ارزش‌های عام و جهان‌شمول یاد می‌شود.

نکته

عزیزان، دقت بفرمایید که اگر فرهنگی ادعای جهانی شدن داشته باشد، اما عقاید و اهداف و ارزش‌های آن محدود به گروه خاصی باشد و قابل پذیرش برای جوامع دیگر نباشد، این فرهنگ نمی‌تونه شرایط جهانی شدن رو داشته باشه.

در ادامه درس ویژگی‌ها و ارزش‌های یک فرهنگ مطلوب جهانی رو مورد بررسی قرار می‌دیم.

حقیقت

ما انسان‌ها برای تشخیص صحیح یا غلط بودن اندیشه‌ها، افکار و اعمال خود و دیگران به معیار حقیقت نیاز داریم.

فرهنگ‌هایی که به حقیقتی قائل نباشند، نمی‌توانند معیار و میزانی برای **سنجش عقاید** و ارزش‌های مختلف داشته باشند.

در نتیجه، این فرهنگ‌ها نمی‌توانند از **حقانیت ارزش‌ها** و عقاید خود دفاع کنند.

مثال: سوفسطائیان در یونان قدیم و اندیشمندان پست‌مدرن در جهان جدید به دلیل این‌که حقیقت را یا انکار می‌کنند و یا نسبی می‌دانند، نمی‌توانند از حقانیت باورهای خود دفاع کنند.

معنویت

فرهنگ جهانی باید بتواند به پرسش‌های بنیادین دربارهٔ مرگ و زندگی انسان‌ها پاسخ دهد.

فرهنگی که صرفاً متوجه نیازهای مادی و دنیوی است و از نیازهای ابدی و معنوی انسان چشم‌پوشی می‌کند، بشر را به بحران‌های روحی و روانی گرفتار می‌سازد؛ (زیرا آدمی علاوه بر نیازهای مادی و دنیوی، نیازهای ابدی و معنوی نیز دارد).

بنابراین فرهنگ جهانی باید از ارزش جهان‌شمول معنویت برخوردار باشد.

مثال: فرهنگ‌های سکولار، مادی‌گرا و لائیک که توجهی به ابعاد معنوی انسان ندارند، نمی‌توانند نیازهای معنوی او را رفع کنند؛ در صورتی که ادیان توحیدی از جمله اسلام، رفع نیازهای معنوی انسان‌ها را نیز مدنظر داشته‌اند.

عدالت

ارزشی است که مانع پایداری شدن حقوق انسان‌ها، قطبی‌شدن جهان و بهره‌کشی ظالمانهٔ برخی انسان‌ها و جوامع از برخی دیگر می‌شود.

عدالت از تفرقه بین جوامع و تباه‌ساختن منابع و امکانات بشر پیشگیری می‌کند؛ بنابراین فرهنگ جهانی باید در لایه‌های مختلف خود به ارزش جهان‌شمول عدالت و قسط معتقد و پایبند باشد.

مثال: فرهنگ قرآنی یکی از مهم‌ترین علل بعثت انبیا را برپایی عدل و قسط می‌داند.

آزادی

برخی قید و بندها مانع رسیدن انسان به کمال و حقوق انسانی‌اش می‌شوند و زمینهٔ ظلم بر انسان را فراهم می‌کنند.

فرهنگ جهانی باید آزادی انسان از این قید و بندها را تأمین نماید.

آزادی همواره دو پرسش به همراه دارد: آزادی از چه؟ آزادی برای چه؟ زیرا آزادی همواره رهایی از یک امر برای رسیدن به امر دیگری است.

به این پرسش‌ها براساس ارزش‌های جهان‌شمول دیگر، مانند حقیقت، معنویت و عدالت پاسخ داده می‌شود. با پاسخی که به دو پرسش فوق داده می‌شود معنای آزادی مشخص می‌گردد.

مثال: آزادی از زیر بار جور و ستم ظالمان، رهایی از اسارت نفس

تعهد و مسئولیت

فرهنگ جهانی باید: روح تعهد و مسئولیت را در انسان‌ها ایجاد کند تا زمینهٔ گسترش عقاید و ارزش‌های جهان‌شمول را فراهم آورد.

مثال: احساس تعهد و مسئولیت فردوسی نسبت به زبان فارسی

ویژگی‌های فرهنگ جبرگرا و غیرمسئول:

- فرهنگ‌های جبرگرا منکر نقش انسان‌ها در تعیین سرنوشتشان هستند.
- قدرت مقاومت را از انسان‌ها می‌گیرند و آن‌ها را به موجوداتی منفعل تبدیل می‌کنند.
- زمینهٔ نفوذ سلطه‌گران را فراهم می‌آورند.
- در فرهنگ‌های جبرگرا، انسان نمی‌تواند آینده‌اش را براساس اراده و عمل خود بسازد و محکوم به سرنوشتی محتوم است.

مثال: در طالع‌بینی خصوصیات خلقی و رفتاری افراد، تحت تأثیر موقعیت اجرام آسمانی و زمان تولد آن‌ها تصور می‌شود.

عقلانیت

فرهنگ جهانی باید دارای دو سطح از عقلانیت باشد:

ابتدا باید به پرسش‌های بنیادین بشر دربارهٔ انسان و جهان پاسخ دهد، اگر فرهنگی نتواند به این پرسش‌ها پاسخ دهد، توانایی دفاع از هویت خود را از نخواهد داشت.

مثال: معنای زندگی و مرگ، پرسش همیشگی بشر است. پیدایش عرفان‌های دروغین، نوعی پاسخ‌گویی کاذب به نیازهای معنوی انسان است.

بشر علاوه بر پرسش‌های بنیادین، در شرایط تاریخی مختلفی با پرسش‌ها و نیازهای متفاوتی مواجه می‌شود. فرهنگ جهانی باید بتواند براساس عقاید و ارزش‌های بنیادین خود به این پرسش‌ها و نیازهای متغیر پاسخ مناسب بدهد.

مثال: امروزه مسائل و پرسش‌های جدیدی پیرامون بحران‌های زیست‌محیطی، پیرشدن جمعیت، رشد جمعیت کرهٔ زمین و کمبود منابع مطرح می‌شود که فرهنگ‌های جهانی باید به آن‌ها بپردازند.

عزیزان لازم به یک نکته مهم در بخش بفوانیم و بدانیم انتهای این درس، توجه ویژه داشته باشیم.

تأکید بر اشتراکات و شباهت‌ها در فرهنگ جهانی به معنای نادیده گرفتن تفاوت‌های بین انسان‌ها و فرهنگ‌ها نیست. اتفاقاً خیلی مهمه که در فرهنگ جهانی، این تفاوت‌ها پذیرفته بشن و بوشون احترام گذاشته بشه!

می‌پر سین چرا؟ فُب معلومه. آگه این تفاوت‌ها پذیرفته بشن، پیامدهای خیلی خوبی داره! چه پیامدهایی؟ بریم ادامه مطلب رو بفونیم.

پیامدهای پذیرش تفاوت‌های میان انسان و فرهنگ‌ها در فرهنگ جهانی:

■ از صلح جهانی در برابر جنگ و خشونت محافظت می‌شود.

■ انگیزه شناخت متقابل جوامع و فرهنگ‌ها فراهم می‌شود.

مثال: مراسم حج، نمونه بارز تأکید هم‌زمان بر شباهت‌ها و تفاوت‌های میان انسان‌ها و فرهنگ‌هاست. در این مراسم، انسان‌ها (از زن و مرد گرفته تا اقوام، ملت‌ها و نژادهای مختلف) در جایگاهی برابر در یک مکان و زمان جمع می‌شوند و در کنار یکدیگر در مسیر خداپرستی رشد می‌کنند.

نکته

قرآن کریم نیز در آیه ۱۳ سوره حجرات فرمودند: «ای مردم ما شما را از یک مرد و زن آفریدیم (اشتراکات انسان‌ها) و شما را تیره‌ها و قبیله‌ها قرار دادیم (تفاوت‌های انسان‌ها) تا یکدیگر را بشناسید. همانا گرمی‌ترین شما نزد خداوند با تقواترین شماست.»

حالانتونگو: گزینه مناسب را انتخاب کنید.

۱- معیار و میزان سنجش عقاید و ارزش‌ها:

الف) معنویت ب) حقیقت پ) عقلانیت

۲- مانع تباه‌شدن منابع و امکانات بشر می‌شود:

الف) عدالت ب) آزادی پ) حقیقت

۳- فرهنگ‌هایی که زمینه نفوذ سلطه‌گران را فراهم می‌کنند:

الف) فرهنگ‌های غیرعقلانی ب) فرهنگ‌های جبرگرا

۴- اگر این روحیه در انسان‌ها ایجاد شود، زمینه برای تحقق عقاید و ارزش‌های جهان‌شمول فراهم می‌آید.

الف) تعهد و مسئولیت ب) عقلانیت پ) حقیقت‌جویی

۵- پاسخ به پرسش‌های بنیادین بشر و توانایی یافتن یک فرهنگ در دفاع از هویت خود:

الف) سطح اول عقلانیت ب) سطح دوم عقلانیت پ) معنویت

۶- پاسخ به معنای زندگی و مرگ:

الف) سطح دوم عقلانیت ب) سطح اول عقلانیت پ) حقیقت

۷- پاسخ به مسئله پیرشدن جمعیت:

الف) سطح اول عقلانیت ب) سطح دوم عقلانیت پ) معنویت

۸- محافظت از صلح جهانی در برابر جنگ و خشونت، پیامد چیست؟

الف) پذیرش تفاوت‌ها در فرهنگ جهانی ب) تأکید بر اشتراکات در فرهنگ جهانی

پاسخ: ۱- «ب» / ۲- «الف» / ۳- «ب» / ۴- «الف» / ۵- «الف» / ۶- «ب» / ۷- «ب» / ۸- «الف»

گفت‌وگو کنید

■ پیش از این از تناسب زندگی فردی با زندگی فرهنگی سخن گفتیم. اگر فرهنگ جهانی ویژگی‌های مطلوب جهان‌شمول را داشته باشد، انسان‌هایی که در چنین فرهنگی پرورش می‌یابند چه ویژگی‌هایی خواهند داشت؟ چه انسان‌هایی و با چه ویژگی‌هایی می‌توانند چنین فرهنگی را پدید آورند؟

پاسخ: انسان‌هایی می‌توانند فرهنگ مطلوب جهانی را انتقال دهند که قبل از هر چیز به اصول و ویژگی‌های این فرهنگ اعتقاد و پایبندی داشته باشند و سپس آن را در عمل پیاده کنند. برخی از این ویژگی‌ها عبارت‌اند از: حقیقت‌طلبی، خداپرستی، تواضع و فروتنی، پرهیز از کبر و ریا، کسب روزی حلال، خلوص نیت، حسن خلق، نیکوکاری، توجه به دیگران، انفاق در راه خدا و کمک به مستمندان و ناتوانان، کنترل زبان و خشم، درک شرایط و عمل کردن به وظایف، عدالت، قانون‌مداری و ...

ویژگی‌های فرهنگ مطلوب جهانی	توضیحات
حقیقت	<ul style="list-style-type: none"> ● معیار و میزانی برای سنجش عقاید جوامع است. ● از حقانیت ارزش‌های جامعه خود دفاع می‌کند.
معنویت	<ul style="list-style-type: none"> ● به پرسش‌های ابدی و معنوی آدمی پاسخ می‌دهد. ● بشر را از بحران‌های روحی و روانی نجات می‌دهد.
عدالت	<ul style="list-style-type: none"> ● مانع از قطبی شدن و بهره‌کشی ظالمانه جوامع نسبت به هم می‌شود. ● از پایمال شدن حقوق انسان‌ها جلوگیری می‌کند. ● مانع از تفرقه بین جوامع و تباه شدن منابع و امکانات می‌شود.
آزادی	<ul style="list-style-type: none"> ● سبب رسیدن انسان به کمال و حقوق انسانی‌اش می‌شود. ● زمینه ظلم را از بین می‌برد.
تعهد و مسئولیت	<ul style="list-style-type: none"> ● انسان‌ها را به موجوداتی فعال تبدیل می‌کند که بتوانند سرنوشتشان را خودشان تعیین کنند. ● قدرت مقاومت افراد را افزایش می‌دهد و مانع از نفوذ سلطه‌گران می‌شود.
عقلانیت	<ul style="list-style-type: none"> ● به پرسش‌های ثابت بشر پاسخ می‌دهد. ● به پرسش‌های متغیر بشر پاسخ می‌دهد.

سؤال‌های امتحانی

درستی یا نادرستی عبارتهای زیر را مشخص کنید.

- ۵۴- همه عناصر فرهنگی از تداوم تاریخی و گستره جغرافیایی یکسانی برخوردارند.
- ۵۵- فرهنگ‌های قومی اگر نگاهی سلطه‌جویانه نسبت به دیگر اقوام نداشته باشند جهانی نمی‌شوند.
- ۵۶- فرهنگ صهیونیسم و سرمایه‌داری از مصادیق فرهنگ‌هایی هستند که جهانی نمی‌شوند.
- ۵۷- فرهنگ‌هایی که به معنویت قائل نباشند، نمی‌توانند معیار و میزانی برای سنجش عقاید و ارزش‌های مختلف داشته باشند.
- ۵۸- فرهنگ‌های جبرگرا منکر نقش انسان‌ها در تعیین سرنوشتشان هستند و قدرت مقاومت را از انسان‌ها می‌گیرند.
- ۵۹- فرهنگی دارای سطح دوم عقلانیت است که بتواند به پرسش‌های بنیادین بشر درباره انسان و جهان پاسخ دهد.
- ۶۰- ارزش جهان‌شمول عدالت و قسط از تباه‌ساختن منابع و امکانات بشر پیشگیری می‌کند.
- ۶۱- تأکید بر اشتراکات در فرهنگ جهانی، مستلزم نادیده گرفتن تفاوت‌هاست.

جمله‌های زیر را با کلمه‌های مناسب کامل کنید.

- ۶۲- فرهنگ‌های مختلف، گستره و تداوم یکسانی ندارند.
- ۶۳- در طول زمان، در یک سرزمین واحد، فرهنگ‌های پدید می‌آیند و در زمان واحد در، فرهنگ‌های گوناگونی به وجود می‌آیند.
- ۶۴- فرهنگی که از مرزهای جغرافیایی و قومی عبور می‌کند و در پهنه جهان گسترش می‌یابد، است.
- ۶۵- فرهنگی که تسلط یک قوم، جامعه و گروهی خاص را بر دیگران به دنبال می‌آورد و دیگر اقوام، جوامع و گروه‌ها را به ضعف و ناتوانی می‌کشاند، فرهنگ یا نام دارد.
- ۶۶- سرمایه‌داری، کانون و را مورد توجه قرار می‌دهد و کشورهای دیگر را در پیرامون آن به خدمت می‌گیرد.
- ۶۷- فرهنگ جهانی باید روح و را در انسان‌ها ایجاد کند تا زمینه گسترش عقاید و ارزش‌های جهان‌شمول را فراهم آورد.
- ۶۸- فرهنگ جهانی باید بر اساس به پرسش‌ها و نیازهای متغیر بشر پاسخ مناسب بدهد.

گزینه مناسب را انتخاب کنید.

۶۹- کدام گزینه درست نیست؟

- (۱) فرهنگ‌های مختلف، گستره جغرافیایی و تداوم تاریخی یکسانی دارند.
- (۲) گاه در طول زمان در یک سرزمین واحد، فرهنگ‌های متفاوتی پدید می‌آیند.
- (۳) برخی عناصر فرهنگی، تداوم تاریخی و گسترش جغرافیایی بیشتری دارند و برخی این‌گونه نیستند.
- (۴) برخی از فرهنگ‌ها در مناطقی محدود شکل می‌گیرند و از مرزهای جغرافیایی خود عبور نمی‌کنند.

۸۶- ارزش جهان شمول آزادی با چه پرسش‌هایی همراه است؟

۸۷- جدول زیر را کامل کنید.

فرهنگ نمونه	تداوم تاریخی بالا	گستره جغرافیایی وسیع
ژاپن		
اینکاها		
اسلام		
مسیحیت		

۸۸- عبارت‌های زیر از ویژگی‌های کدام فرهنگ‌ها یا جوامع است؟

الف) تداوم تاریخی بالا و گستره جغرافیایی محدود (.....)
ب) تداوم تاریخی بالا و گستره جغرافیایی وسیع (.....)

۸۹- هر عبارت بیانگر ویژگی کدام فرهنگ استکباری است؟

الف) با رویکرد دنیوی خود، دیگران را در خدمت به یک نژاد خاص به کار می‌گیرد. (.....)

ب) کشورهای پیرامونی را به خدمت کشورهای مرکز می‌گیرد. (.....)

۹۰- برای هر یک از فرهنگ‌ها یا جوامع زیر یک ویژگی بنویسید.

الف) فرهنگ سلطه یا استکبار (.....)
ب) مدینه فاسقه (.....)

پ) فرهنگ حق (.....)
ت) فرهنگ جبرگرا (.....)

۹۱- برای هر یک از ارزش‌های زیر، یک ویژگی بنویسید.

الف) عدالت (.....)
ب) حقیقت (.....)

۹۲- برای هر یک از دو سطح عقلانیت، مسئله یا پرسشی طرح کنید.

الف) سطح اول عقلانیت (.....)
ب) سطح دوم عقلانیت (.....)

۹۳- فقدان یا نبود کدام‌یک از ارزش‌های جهان‌شمول، پیامدهای زیر را به دنبال خواهد داشت؟

الف) بهره‌کشی ظالمانه برخی انسان‌ها و جوامع از برخی دیگر (.....)

ب) جلوگیری از رسیدن انسان به کمال و حقوق انسانی‌اش (.....)

به سؤال‌های زیر پاسخ کامل دهید.

۹۴- فرهنگ جهانی را تعریف کنید.

۹۵- فرهنگ‌هایی که عقاید و ارزش‌های آن‌ها قومی و گروهی است، در چه صورتی می‌توانند جهانی شوند؟

۹۶- ویژگی‌های گونه اول فرهنگ‌هایی که ظرفیت جهانی شدن را دارند، بنویسید.

۹۷- ویژگی‌های گونه دوم فرهنگ‌هایی که ظرفیت جهانی شدن را دارند، ذکر کنید.

۹۸- فرهنگ صهیونیسم و فرهنگ سرمایه‌داری در گونه اول فرهنگ جهانی جای می‌گیرند یا دوم؟ و چگونه فرهنگ خود را جهانی کرده‌اند؟

۹۹- فرهنگ‌های غیرمستول و جبرگرا چه ویژگی‌هایی دارند؟

۱۰۰- فرهنگ جهانی باید دارای دو سطح از عقلانیت باشد. در این مورد توضیح دهید.

۱۰۱- در صورتی که فرهنگ جهانی از ویژگی عدالت برخوردار شود، چه فرصت‌هایی در جهان به وجود خواهد آمد؟

۱۰۲- در سرزمین پهناور ایران در طول تاریخ چه فرهنگ‌هایی شکل گرفته‌اند؟ چه عناصری از این فرهنگ‌ها باقی مانده است؟

۱۰۳- عبارت‌های زیر را بخوانید، سپس درباره وجه اشتراک آن‌ها از جنبه ارزش‌های جهان‌شمول توضیح دهید.

الف) هر کس فردی را بدون ارتکاب قتل یا فساد در روی زمین بکشد، چنان است که گویی همه انسان‌ها را کشته و هر کس انسانی را از مرگ رهایی بخشد، چنان است که گویی همه مردم را زنده کرده است.

(سوره مائده، آیه ۲۳)

(صائب تبریزی)

ب) تار و پود عالم امکان به هم پیوسته است / عالمی را شاد کرد آن کس که یک دل شاد کرد

(صبیدی تهرانی)

پ) دلم به دوستی عالمی گرفتار است / به کار هر که شکستی رسد، به کار من است

۴۴- الف) جهان ذهنی افراد تابع فرهنگ آن‌ها است و اهمیتی ندارد و استقلال خود را در برابر جهان فرهنگی از دست می‌دهد. ب) ذهن افراد، هویتی طبیعی و مادی دارد.

۴۵- الف) سلب برخی از ظرفیت‌ها و قابلیت‌ها از علوم انسانی و اجتماعی ب) بازماندن انسان از تعامل صحیح با جهان هستی / عدم پرورش و شکوفایی استعداد های انسان

۴۶- الف) زمین و آسمان از تعامل سازنده با جوامع مشترکانه سر باز می‌زنند و ظرفیت‌های الهی و آسمانی خود را از آن‌ها پنهان می‌کنند. ب) جهان تکوینی درهای برکات خود را به روی جوامع توحیدی می‌گشاید. ۴۷- جهان انسانی محصول زندگی انسان است و هر چه با اندیشه و عمل انسان پدید می‌آید مربوط به این جهان است.

۴۸- وقتی فردی درباره مسئله‌ای خاص می‌اندیشد، در محدوده فردی و ذهنی خود به سر می‌برد، ولی هنگامی که اندیشه خود را به صورت گفتار یا نوشتار بیان می‌کند یا براساس اندیشه و تصمیم خود با دیگران رفتار می‌کند، به محدوده اجتماعی و فرهنگی وارد می‌شود.

۴۹- بین دو بخش فردی و اجتماعی (ذهنی و فرهنگی) جهان انسانی، تناسب و هماهنگی وجود دارد. هر فرهنگی نوع خاصی از عقاید و خصوصیات ذهنی را در افراد پدید می‌آورد و به همان نوع اجازه بروز و ظهور می‌دهد. هر نوع عقیده و اخلاقی نیز جوای فرهنگی متناسب با خود است.

۵۰- دیدگاه اول، جهان تکوینی را به جهان طبیعت محدود می‌کند و طبیعت را مهم‌تر از جهان ذهنی و جهان فرهنگی می‌داند. در این دیدگاه، ذهن افراد و فرهنگ جامعه نیز هویتی طبیعی و مادی دارد. علوم مربوط به ذهن و فرهنگ، نظیر علوم طبیعی است و بین علوم طبیعی و علوم انسانی و اجتماعی تفاوتی واقعی قائل نیستند. دیدگاه دوم، جهان فرهنگ را مهم‌تر از جهان ذهنی و جهان تکوینی دانسته و جهان ذهنی و فردی افراد را تابع فرهنگ جامعه می‌داند.

۵۱- جهان تکوینی براساس حکمت و مشیت خداوند سبحان، رفتاری حکیمانه با انسان و جامعه انسانی دارد. قرآن کریم برای جامعه و فرهنگ جایگاه ویژه‌ای قائل است و از زندگی و مرگ امت‌ها سخن می‌گوید. قرآن کریم، جهان فردی اشخاص را نادیده نمی‌گیرد و بر مسئولیت فرد در قبال فرهنگ و جامعه تأکید می‌کند.

۵۲- از نگاه قرآن، جهان تکوینی محدود به جهان طبیعت نیست و این جهان براساس حکمت و خواست خداوند، با افراد و جوامع انسانی رفتاری حکیمانه دارد.

۵۳- اگر انسان از خود و جهان هستی شناخت درستی نداشته باشد.

۵۴- نادرست / برخی عناصر فرهنگی، تداوم تاریخی و گسترش جغرافیایی بیشتری دارند و برخی این گونه نیستند.

۵۵- درست

۵۶- نادرست / فرهنگ سرمایه‌داری و صهیونیسم جهانی می‌شوند.

۵۷- نادرست / فرهنگ‌هایی که به حقیقتی (نه معنویت) قائل نباشند، نمی‌توانند معیار و میزانی برای سنجش عقاید و ارزش‌های مختلف داشته باشند و در نتیجه، نمی‌توانند از حقانیت ارزش‌های خود دفاع کنند.

۵۸- درست

۵۹- نادرست / فرهنگی که دارای سطح اول عقلانیت است، می‌تواند به پرسش‌های بنیادین بشر درباره انسان و جهان پاسخ دهد.

۶۰- درست

۶۱- نادرست / تأکید بر اشتراکات و شباهت‌ها در فرهنگ جهانی، مستلزم نادیده گرفتن تفاوت‌ها نیست.

۶۲- جغرافیایی - تاریخی

۶۳- متفاوتی - سرزمین‌های متعدد

۶۴- فرهنگ جهانی

۶۵- سلطه - استکبار

۶۶- ثروت - قدرت

۶۷- تعهد - مسئولیت

۶۸- عقاید و ارزش‌های بنیادین خود

۶۹- گزینه «۱» هر فرهنگی در دوره‌های مختلف تاریخی، مرزهای جغرافیایی متفاوتی داشته است؛ مثلاً در ایران، حکومت ساسانیان و حکومت قاجار از نظر سرزمین‌های تحت حاکمیت خود و هم‌چنین از نظر طول دوران حکومت متفاوت بوده‌اند. فرهنگ اسلام و فرهنگ غرب نیز از نظر گستره جغرافیایی و هم از نظر دوره‌های تاریخی یکسان نیستند.

۷۰- گزینه «۱» هر فرهنگی که نگاه سلطه‌جویانه به دیگر جوامع و اقوام و گروه‌ها داشته باشد، امکان جهانی شدن آن وجود دارد. (البته به شرطی که ظرفیت و شایستگی جهانی شدن داشته باشد).

۷۱- گزینه «۲»

۷۲- گزینه «۳» گزینه (۱) نادرست است، چون فرهنگ صهیونیسم نگاه سلطه‌آمیز به دیگر جوامع دارد. گزینه (۲) نادرست است، چون عقاید و ارزش‌های فرهنگ سرمایه‌داری متوجه گروه و قوم خاصی است. گزینه (۴) نادرست است، زیرا فرهنگ سرمایه‌داری از عقاید مشترک انسانی سخن نمی‌گوید.

۷۳- گزینه «۲» این گزینه مربوط به ارزش آزادی است.

۷۴- گزینه «۳»

۷۵- گزینه «۲» این گزینه مربوط به ارزش حقیقت است.

۷۶- گزینه «۴»

۷۷- گزینه «۱» احساس پوچی و ناامیدی به دلیل احساس بی‌معنایی در زندگی است. چندقطبی یا دوقطبی کردن جهان به فقیر و غنی یا توسعه‌یافته و عقب‌مانده، نشان‌دهنده بی‌عدالتی است.

۷۸- گزینه «۳» بحران‌های زیست‌محیطی و رشد بی‌رویه جمعیت کره زمین، مسئله امروز بشر است و مسئله همیشگی او نبوده بنابراین باید با سطح دوم عقلانیت حل شود. معنای زندگی و مرگ، پرسش همیشگی و بنیادی بشر است و پاسخ آن براساس سطح اول عقلانیت است.

۷۹- زبان فارسی - سنت نوروز

۸۰- فرهنگ‌ها متنوع‌اند و این تنوع به عقاید و ارزش‌های اساسی و کلان آن‌ها برمی‌گردد.

۸۱- فرهنگ صهیونیسم - فرهنگ سرمایه‌داری

۸۲- فارابی

۸۳- معنویت

۸۴- معنویت

۸۵- تعهد و مسئولیت

۸۶- آزادی همواره با دو پرسش روبه‌رو است: آزادی از چه؟ و آزادی برای چه؟

۸۷-

فرهنگ نمونه	تداوم تاریخی بالا	گستره جغرافیایی وسیع
ژاپن	✓	-
اینکاه	-	-
اسلام	✓	✓
مسیحیت	✓	✓

۸۸- الف) فرهنگ ژاپن ب) فرهنگ اسلام یا فرهنگ مسیحیت

۸۹- الف) فرهنگ صهیونیسم ب) فرهنگ سرمایه‌داری

۹۰- الف) ویژگی‌های فرهنگ سلطه یا استکبار:

- تسلط یک قوم، جامعه یا گروهی خاص را بر دیگران به دنبال می‌آورد.

- دیگر اقوام، جوامع و گروه‌ها را به ضعف و ناتوانی می‌کشاند.

ب) ویژگی‌های مدینه فاسقه:

- عقاید و ارزش‌های آن حق است.

- هنجارها و رفتارهای آن موافق و همسو با حق نیست.

پ) ویژگی فرهنگ حق:

- عقاید، ارزش‌ها، هنجارها و رفتارهای آن مطابق نیازهای فطری است.

ت) ویژگی‌های فرهنگ جبرگرا:

- انکار نقش انسان‌ها در تعیین سرنوشتشان

- گرفتن قدرت مقاومت از انسان‌ها

- تبدیل کردن انسان‌ها به موجوداتی منفعل

- فراهم آوردن زمینه نفوذ سلطه‌گران

۹۱- الف) ویژگی‌های ارزش عدالت:

- جلوگیری از قطبی شدن جهان

- جلوگیری از بهره‌کشی ظالمانه برخی انسان‌ها و جوامع از برخی دیگر

- جلوگیری از پایمال شدن حقوق انسان‌ها

- پیشگیری از تفرقه بین جوامع و تباه شدن منابع و امکانات بشر

ب) ویژگی ارزش حقیقت:

- معیار و میزان سنجش عقاید و ارزش‌های مختلف

- معیار تشخیص صحیح یا غلط بودن اندیشه‌ها، افکار و اعمال

۹۲- الف) مسئله مربوط به سطح اول عقلانیت: معنای مرگ و زندگی آدمی

ب) مسئله مربوط به سطح دوم عقلانیت: بحران‌های زیست‌محیطی

۹۳- الف) عدالت ب) آزادی

۹۴- فرهنگی که از مرزهای جغرافیایی و قومی عبور می‌کند و در پهنه

جهان گسترش می‌یابد، فرهنگ جهانی است.

۹۵- فرهنگ‌هایی که عقاید و ارزش‌های آن ناظر به قوم و منطقه خاصی

است از محدوده قومی و منطقه‌ای خود فراتر نمی‌روند، مگر این که نسبت

به سایر اقوام و مناطق، نگاه سلطه‌جویانه داشته باشند.

۹۶- گونه اول فرهنگی است که عقاید، ارزش‌ها و یا رفتار آن، ناظر به قوم، منطقه یا گروه خاصی است و نگاهی سلطه‌جویانه نیز به دیگر اقوام و جوامع دارد. چنین فرهنگی با عبور از مرزهای جغرافیایی خود، جهان را به دو منطقه، مرکزی و پیرامونی تقسیم می‌کند و منطقه مرکزی، منطقه پیرامونی را به خدمت می‌گیرد.

۹۷- گونه دوم فرهنگی است که عقاید، ارزش‌ها و هنجارهای آن در خدمت گروه و قوم خاصی نیست و سعادت همه انسان‌ها را دنبال می‌کند و از عقاید و آرمان‌های مشترک انسانی سخن می‌گوید.

۹۸- در گونه اول جای می‌گیرند. الف) فرهنگ صهیونیسم: صهیونیسم آرمان‌ها و ارزش‌های خود را متوجه نژاد خاصی می‌داند و با رویکرد دنیوی خود، دیگران را در خدمت این نژاد به کار می‌گیرد. ب) فرهنگ سرمایه‌داری: سرمایه‌داری نیز کانون ثروت و قدرت را مورد توجه قرار می‌دهد و کشورهای دیگر را در پیرامون آن به خدمت می‌گیرد.

۹۹- فرهنگ‌های جبرگرا، منکر نقش انسان‌ها در تعیین سرنوشتشان می‌شوند و قدرت مقاومت را از انسان‌ها می‌گیرند و آن‌ها را به موجوداتی منفعل تبدیل می‌کنند. این فرهنگ‌ها زمینه نفوذ سلطه‌گران را فراهم می‌آورند.

۱۰۰- الف) ابتدا باید به پرسش‌های بنیادین بشر درباره انسان و جهان پاسخ دهد؛ اگر فرهنگی نتواند به این پرسش‌ها پاسخ دهد، توان دفاع از هویت خود را از دست می‌دهد. ب) بشر علاوه بر پرسش‌های بنیادین با شرایط تاریخی مختلف مواجه می‌شود که پرسش‌ها و نیازهای متفاوتی ایجاد می‌کند. فرهنگ جهانی باید بتواند براساس عقاید و ارزش‌های بنیادین خود به این پرسش‌ها و نیازهای متغیر پاسخ مناسب بدهد.

۱۰۱- وجود ارزش جهان‌شمول عدالت در فرهنگ جهانی، پیامدها و فرصت‌های مثبت زیر را به دنبال خواهد داشت:

الف) در آن صورت از قطبی شدن جهان جلوگیری می‌شود.

ب) بهره‌کشی ظالمانه برخی جوامع از برخی دیگر از بین می‌رود.

پ) حقوق انسان‌ها پایمال نمی‌شود.

ت) تفرقه بین جوامع از بین می‌رود و جهان متلاشی نمی‌شود.

ث) منابع و امکانات بشر تباه نمی‌گردد.

۱۰۲- فرهنگ‌های مختلفی شکل گرفته‌اند که مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از: آیین میتراپیسم، آیین زرتشت و فرهنگ اسلامی. از این فرهنگ‌ها عناصر زیادی به جا مانده است که مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از: زبان فارسی، مراسم عید نوروز، آثار باستانی، هنر و معماری ایرانی، آداب و رسوم و سنت‌های ایرانی، آیین‌های سوگواری عاشورا و تاسوعا و جشن‌های دینی. البته با ورود فرهنگ غرب به ایران، عناصری مانند: قانون‌گذاری مدرن، تشکیل مجلس شورا، تفکیک قوا، حکومت قانونی، دیدگاه‌های سکولاریستی و ناسیونالیستی و علوم و فنون مدرن نیز وارد فرهنگ ایرانی و اسلامی ما شد.

۱۰۳- عبارت‌های مذکور بر نوع دوستی، محبت کردن، خیرساندن، مودت، اتحاد و همدلی با دیگران تأکید شده است. تمام ارزش‌های نامبرده جهان‌شمول‌اند و بسیاری از ملت‌های دنیا به این ارزش‌ها اعتقاد دارند، اما برخی از جهان‌های اجتماعی ممکن است آن‌ها را در عمل نادیده بگیرند.

